

Zeven Pilaren van Wijsheid (Spreuken V)

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1e schriftlezing: Spreuken 9

2e schriftlezing: 1 Korintiërs 10, 1-5

3e schriftlezing: Lukas 9, 10-17

Inleiding

Wijsheid én Dwaasheid nodigen beiden mensen uit bij hen te gast te zijn. 'Seven Pillars of Wisdom' is in het Midden Oosten een begrip. Daarbij wordt verondersteld dat de wijsheid zich zal vermeerderen in het huis dat Wijsheid heeft gebouwd, terwijl bij Dwaasheid het onverstand zal aangroeien. Tragisch genoeg is Wadi Rum in Jordanië bij het rots massief dat bekend staat als de Seven Pillars of Wisdom, de plaats waar de oorlog werd beraamd en niet de vrede. T.E. Lawrence zou een boek over cultuur en wijsheid schrijven, maar het werd een boek over oorlog en geweld, de bakermat van het Midden oosten vandaag.¹ Het is spannend om met deze beeldspraak in gedachten te kijken naar de wijze waarop Jezus brood uitdeelt.

Thema: Zeven zuilen van wijsheid

Gemeente van Christus, in de vroege kerk werden de viering van de Maaltijd van de Heer en de verbeelding uit het Spreukenboek van een Vrouwe Wijsheid die nodigt tot een feestmaal, nauw op elkaar betrokken.² Vandaag wil ik jullie uitnodigen hetzelfde te doen en straks de Maaltijd van de Heer te vieren als een feestmaal, ons door Vrouwe Wijsheid aangeboden in het huis dat zij heeft gebouwd. Dat is het huis met de zeven pilaren, waar het leven wordt gevierd.

De wijsheid wordt ons voorgesteld als een persoon, een voorname dame, tegelijk een warme innemende gastvrouw. Zij wordt door de schrijver van het Spreukenboek gepresenteerd in scherp contrast tot Vrouwe Dwaasheid. Dat is haar tegenpool. Wijsheid biedt aan onwetende mensen in haar voedsel de waarheid; Dwaasheid leidt tot leugens. Ook Dwaasheid nodigt, net als Wijsheid, mensen die beseffen niet veel te weten, uit. Misschien kom je wel even in de verleiding. Maar wat zij als lekkernijen aanbiedt, is gestolen. Zij bouwt helemaal geen huis, laat staan een tempel. Haar voedsel blijkt gestolen water en brood. De poort waarbij op haar troon de Dwaasheid zit te roepen, blijkt achteraf, schrik niet, de ingang tot het dodenrijk te zijn. Kortom, je bent gewaarschuwd! Ingaan op de adviezen van Vrouwe Wijsheid leidt tot het leven. Luisteren naar Dwaasheid mag even leuk lijken. Het leidt tenslotte tot de dood. In

het scherpe wit-zwarte contrast, dat wij inmiddels wel van het Spreukenboek gewend zijn, worden wij als lezers gewaarschuwd om op onze hoede te zijn.

De Maaltijd van de Heer is te vaak verstaan als een zwaarmoedig ritueel van ernstig zelfonderzoek, schuldbelijdenis en oordeel. Maar Jezus Christus is er op uit zichzelf te delen met mensen, in een dynamisch gebeuren, een echte ontmoeting. Dat is iets anders! Mensen worden gevoed in de geestelijke zin van het woord. Dat is de bedoeling. Zo leren zij elkaar ook letterlijk te voeden, door vergeving te ontvangen en te geven. Op milde wijze leren zij acht te slaan op elkaars tekorten, geestelijk net zo goed als lichamelijk. Mensen leren van de Heer, die zichzelf beschikbaar stelt, wat het is om er werkelijk voor elkaar te zijn. Heel dat uitdelen, dat opzien van Christus naar de hemel, dat zegenen en breken en dat er dan, nadat allen, Lucas heeft het over 5000, gegeten hebben, nog twaalf manden over zijn: Eén mand voor iedere stam van Israël, dat kan niet anders worden begrepen dan als een beeld van overvloed en van gerechtigheid, voor kerk én Israël. Want niemand komt tekort, als het ligt aan God. Nu wij nog.

Jezus was natuurlijk niet letterlijk de rots, die water gaf aan de Israëlieten in de woestijn, maar figuurlijk kun je daarin een diepe betekenis verstaan. Hij gaat mee! In het hele verhaal ziet de apostel Paulus wel degelijk een krachtige verbeelding van de functie die God aan Christus heeft gegeven voor een mensenvolk onderweg in het leven. Dat zijn mensen, die inspiratie nodig hebben, behoefte hebben aan geestelijke verfrissing, om er tegen te kunnen, van dag tot dag, als de weg lang is en vermoeiend. Allemaal kennen we, denk ik, die ervaring dat het leven moeilijk kan zijn. Voor ons allen is Christus beschikbaar als rots. Dat is geen massieve rots die stilstaat. Het gaat niet om een eenmalige gebeurtenis van daar en toen. Deze rots is er altijd geweest. Deze rots gaat mee, de toekomst tegemoet. Het levend water dat opwelt uit deze rots, verandert in wijn wanneer mensen, wanneer wij, drinken.³

En die Vrouwe Wijsheid, wie is zij? Wij komen haar in de canonieke bijbel tegen, niet alleen in Spreuken, maar ook in Job. Daarnaast komt zij terug in de deuterocanonieke boeken Baruch, Sirach en Wijsheid.⁴ Zij is in al die teksten de personificatie van

de wijsheid zelf. De precieze relatie van Wijsheid voorgesteld als een persoon, tot God, is niet helemaal duidelijk. Zij heeft in ieder geval iets met het geheim van de schepping te maken. Dat is zeker hier zo, in Spreuken 9, maar ook in het boek Job, ook wijsheidsliteratuur optima forma. Maar wat precies? Dat wordt geen enkel mens op een briefje gegeven. Juist dat is de boodschap. Er is geen vaststaand massief uit het hoofd te leren antwoord. De uitnodiging van Wijsheid is een uitdaging. Het is een aanmoediging aan onwetenden tot onderzoek en tot gesprek. Er is een vast vertrouwen, ja een belofte, dat een mens die daar in alle bescheidenheid als een 'onnozele' (vertaling NBV 2004) op ingaat, de grondleggende principes van het leven op het spoor komt. Twijfel dus niet aan je eigen vermogen dingen te bevragen. Je kunt groeien in inzicht. Met wijsheid wordt geduid op de mystieke orde die God in de schepping heeft verankerd. Die ligt niet voor de hand. Maar die wordt wel gevonden door serieuze zoekers. Beter gezegd misschien: de mysterieuze orde van de wereld, waartoe mensen zich aangespoord mogen voelen deze te onderzoeken, die is de moeite van het vragen stellen waard. Door je op deze orde, als het ware achter de schermen van wat wij zo direct waarnemen, te concentreren, zet je je als mens schrap tegen de chaos.⁵ Zo wordt een mens een bondgenoot van God.

Vrouwe Wijsheid doet in haar context en gestalte denken aan de godin Athene, de Griekse godin van de wijsheid. Zij woont hoog boven de stad, in haar tempel op de Akropolis. Overal in de stad Athene waren van veraf de schittering van haar blinkende speerpunt en haar helm in het zonlicht te zien. In de Griekse vertaling van het Oude Testament is de naam van Vrouwe Wijsheid 'Sophia'. Dat zal die associatie met Athene in de Hellenistische cultuur alleen maar sterker hebben gemaakt. Toch is de Vrouwe Wijsheid van de bijbel geen godin naast God. De beoefening van wat zij leert, *leidt tot God*, zo gelooft de schrijver. Voor de bijbelschrijver is zij de verbeelding van de wijsheid, die geleerd wil worden, door leraren en leerlingen *samen*. Zij nodigt immers uit tot een maaltijd. Dat is een symposium, een maal waarbij gegeten en gedronken wordt, dat zeker. Maar vooral een maal, waarbij volop ruimte is voor het goede gesprek. het gaat dus om het samenzijn rond brood en wijn, waarbij de gemeenschap groeit. Dat is de bereidheid samen te leren.

Om deze bereidheid gaat het in het hart van de tekst, als er staat:

Wijsheid begint met ontzag voor de Heer,
inzicht is vertrouwdheid met de Heilige.⁶

In Vrouwe Wijsheid vinden wij dus een gepersonifieerd beeld voor de Geest van God, die mensen kan

doordringen en vervullen van wijsheid met het doel om goed te handelen. In hoofdstuk 8 van het Spreukenboek wordt verteld dat zij door God is geschapen vóór al het andere en dat zij van meet af aan Gods lieveling was, die zich verheugde in Gods aanwezigheid.⁷ Zo wordt zij ook wel gezien als een voorafbeelding van de heilige Geest, of van de Geest die ook in Christus was.

U begrijpt, zo gemakkelijk of eenduidig is het allemaal niet. Veeleer wordt ons een verbeelding geboden, of een gelijkenis, die berust op een diep verlangen dat mensen kan fascineren het heilige nabij te komen. Of moet je dat anders zeggen? Ik bedoel dat je kunt hopen en ernaar uit zien dat het heilige zich aan je manifesteert op zo'n intense manier dat je met inzicht wordt vervuld. Er is per definitie iets ongrijpbaars, omdat je je *gegrepen voelt*. Jij voelt je geroepen door een stem die uitnodigt, waarna je wijsheid om niet krijgt aangereikt, in brood en wijn.

De Wijsheid bouwt haar tempel met zeven pilaren. Dat is even veelzeggend als vreemd. Een *oneven* aantal zuilen aan de frontzijde van een tempel, dus onder het driehoekig timpaan, is vreemd in de architectuur van de klassieke oudheid. Voor de liturgie was een centraal gelegen ingang essentieel. Vrijwel altijd hebben Griekse en Romeinse tempels dus een even aantal zuilen, zodat de priesters middendoor een ingang hadden om de tempel in processie te kunnen betreden.⁸ Wat kan dan de symboliek zijn van de zeven pilaren? Het echte antwoord is, we weten het niet. Er zijn allerlei uitleggingen, die ieder een eigen schoonheid bezitten. Zeven is het getal dat duidt op de volkomenheid: drie voor de hemel, vier voor de uiteinden van de aarde, samen zeven. Sommigen hebben gedacht aan zeven zuilen die de hemel dragen. Anderen aan de zeven dagen van de schepping. Later werden er in de kerk de zeven sacramenten erin herkend. Dat klonk mooi, maar zal de oorspronkelijke Joodse bedoeling niet zijn kunnen geweest. En ja, protestanten hebben natuurlijk maar twee sacramenten.⁹

Hoe dan ook, heel deze beeldspraak is één grote waardering van wijsheid die met kennis niet samenvalt. Het gaat er dus niet om of je veel of weinig hebt geleerd. Het gaat er zelfs niet om of je veel weet. Sterker nog, al die weetjes staan ons in de weg, als wij werkelijk *wijs* willen zijn. Onze tijd is vervuld van mensenkennis. Nog even en wij kunnen het geheim van het leven, technisch gesproken doorgronden. Wie weet, maken we in onze tijd nog mee dat de juiste procedure wordt ontdekt om van levenloze materie tot levende organismen te geraken. Dat zou spectaculair zijn. Vele geleerden zijn er die zich op dit onderzoek hebben gestort. Ik weet zeker dat er dan weer gesproken zal worden over mensen die zich schepper

zullen kunnen noemen, in plaats van God.

Niets is minder waar. Juist dan zal blijken dat mensen zich vergissen, telkens weer, als zij zich een beeld vormen van God. Onze kennis kan schijnbaar grenzeloos toenemen. Onze wijsheid is ver te zoeken. Deze wijsheid wordt niet verworven, maar ontvangen. De kerkvader Augustinus zei tot zijn doopleerlingen toen zij in de Paasnacht voor het eerst brood en wijn ontvingen: 'Ontvangt wie gij zijt en wordt wat gij ontvangt, Lichaam van Christus.'¹⁰
Amen.

Uitzending en zegen

Niemand van ons, die tevergeefs heeft gedronken van de wijn, gegeten van het brood. Wij laten ons voeden, figuurlijk gesproken, met het Woord van God. Daardoor worden wij gesterkt naar lichaam en geest, alle dagen van ons leven.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allen.

Figuur 1: "The Seven Pillars" rock formation in Wadi Rum